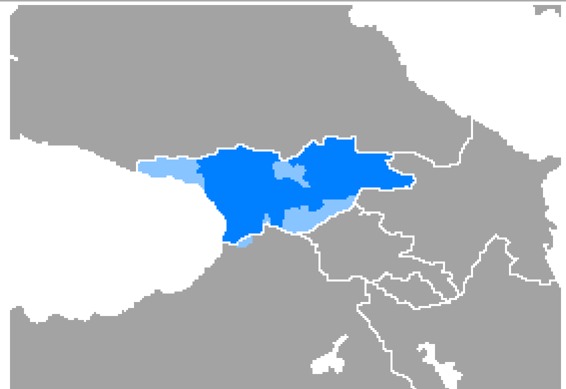
WIKIPEDIA

Georgian kieli

Tähän artikkeliin ei ole merkitty lähteitä, joten tiedot kannattaa tarkistaa muista tietolähteistä.
Voit lisätä artikkeliin tarkistettavissa olevia lähteitä ja merkitä ne ohjeen mukaan.

Georgia on kartvelilainen kieli, jota puhutaan Georgiassa ja sen lähialueilla. Kieltä kutsuttiin keisarivallan aikana ja neuvostoaikana gruusiaksi, joka on edelleen mahdollinen nimitys. Kielen omakielinen nimi on *kartuli*. *Gruusia*-sanan käytöstä on Venäjän ulkopuolella poliittisista syistä suurelta osin luovuttu. Georgiaa kirjoitetaan omilla aakkosillaan, joissa on 33 kirjainta. Georgiaa puhuu äidinkielenään noin 4,5 miljoonaa ihmistä.

Georgia	
	
Oma nimi	ქართული ენა (kartuli ena)
Tiedot	
Alue	Georgia Turkki Venäjä Yhdysvallat Eurooppa Iran Azerbaidžan
Virallinen kieli	Georgia Abhasia
Puhujia	4,5 miljoonaa
Sija	ei 100 suurimman joukossa
Kirjaimisto	georgialainen
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	Kartvelilaiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	ka
ISO 639-2	geo (B)/kat (T)
ISO 639-3	kat (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=kat)
	Ohje

Sisällysluettelo

Luokitus

Georgia (gruusia) on eteläkaukasialainen tai *kartvelilainen* kieli. Vaikka etelä- ja pohjoiskaukasialaiset kielet usein niputetaan yhteen ryhmään, niiden sukulaisuutta ei ole pystytty osoittamaan tyydyttävällä tavalla – eteläkaukasialaisilla kielillä ei siis ole tunnettuja sukulaisia. Georgia on ylivoimaisesti ryhmänsä suurin kieli. Kaikkien muiden eteläkaukasialaisten kielten, svanin, mingrelin ja lazin puhujamäärät jäävät alle puolen miljoonan. Mingrelin ja svanin puhujille georgia toimii *lingua francana*, kun taas lazin puhujat ovat kaksikielisiä turkissa. Svanin kieli on näistä arkaaisin ja eronnut ryhmästä aikaisimmin (4 000 vuotta sitten).

Etelä-ja pohjoiskaukasialaisia kieliä yhdistävät mm. ejektiiviset konsonantit, postpositioiden käyttö, ergatiivisuus ja agglutinatiivisuus. Toisaalta näitä piirteitä voidaan pitää pitkän yhteiselon tuotoksina, ja ryhmillä on myös useita eroavaisuuksia.

Alueellinen sijoittuminen

Georgiaa puhutaan etupäässä Georgiassa Mustaltamereltä Alazanin tasangolle, mutta myös naapurimaissa on suuria georgiankielisiä vähemmistöjä; erityisesti Venäjällä, jonne georgialaisia on muuttanut etenkin 1990-luvun talouskriisin aikana.

Historia

Georgian uskotaan eronneen mingrelistä ja lazista 1. vuosituhannella eaa. Svanin uskotaan eronneen noin tuhat vuotta tätä aikaisemmin. Georgialla on kansanrunouden ja -laulun lisäksi erittäin suuri kirjallinen perinne. Vanhin säilynyt georgiaksi kirjoitettu teksti on Iakob Tsurtavelin kirjoittama *Pyhän kuningatar Šušanikin marttyyrius* (*Ts'amebai ts'mindisa Šušanik'isi dedop'lisai, წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი დედოფლისაჲ*) 500-luvulta. Myös vanhoja filosofiaa käsitteleviä tekstejä on säilynyt. Georgian kirjallisuuden rikkainta aikaa edustaa maan 1200-luvulla Šota Rustavelin kirjoittama kansalliseepos *Pantterintaljainen* (*Vepkhist'q'aosani, ვეფხისტყაოსანი*) Myös 1500–1800-luvuilla on kirjoitettu paljon, ja georgialainen kirjallisuus on tänä aikana löytänyt myös eurooppalaisemman suunnan entisen bysanttilaisuuden ja persialaisuuden suuren vaikutuksen jälkeen. Kuten monissa muissa valtioissa, kirjallisuudella oli suuri vaikutus Georgian kansalliseen heräämiseen 1800-luvun loppupuolella.

Kirjoitusjärjestelmä

Pääartikkeli: Georgialaiset aakkoset

Georgiaa kirjoitetaan omalla kirjaimistollaan, joka on yksi maailman vanhimmista jatkuvasti käytössä olleista kirjoitusjärjestelmistä. Georgian nykyinen aakkosto on nimeltään *mkhedruli* (’sotilaallinen’), joka on mahdollisesti johdettu aiemmasta *nuskhuri*-kirjoituksesta (’kirkollinen’). Käytössä on yhteensä 33 kirjainta, ja jokaista äännettä vastaa yksi kirjain – mikä voi tuottaa ongelmia roomalaisen kirjaimiston rajoitusten vuoksi georgian kielen translitteroinnissa. Kirjaimistossa ei eroteta suuria ja pieniä kirjaimia, mutta käytössä on ollut myös *asomtavruli*-aakkoset (’kapitaali’), jota käytetään nykyään lähinnä koristeena.

Murteet

Pääartikkeli: Georgian murteet

Äänteet

Konsonantit

Georgiassa on suuri määrä konsonantteja. Kieli erottelee soinnittomat, soinnilliset ja ejektiiviset konsonantit.

	Labiaalinen	Dentaalinen	Palatoalveolaarinen	Velaarinen	Uvulaarinen	Glottaalinen
Klusiili	pʰ b p’ ფ ბ პ	tʰ d t’ თ დ ტ		kʰ g k’ ქ გ კ	q’[1] ყ	
Frikatiivi	v ვ	s z ს ზ	ʃ ʒ შ ჟ		x~χ ɣ~ʁ ხ ღ	h ჰ
Affrikaatta		t͡sʰ d͡z t͡s’ ც ძ წ	t͡ʃʰ d͡ʒ t͡ʃ’ ჩ ჯ ჭ			
Nasaali	m მ	n ნ				
Likvida		l, r ლ, რ				

[1]/q’/:lla ei ole ei-ejektiivistä tai soinnillista vastinetta.

Vertaa näitä samantapaisia äänteitä:

- ქ, *kʰ* (aspiroitu) ja კ, *k’* (ejektiivinen)
- თ, *tʰ* (aspiroitu) ja ტ, *t’* (ejektiivinen)
- ფ, *pʰ* (aspiroitu) ja პ, *p’* (ejektiivinen)
- ც, *t͡sʰ* (aspiroitu) ja წ, *t͡s’* (ejektiivinen)
- ჩ, *t͡ʃʰ* (aspiroitu) ja ჭ , *t͡ʃ’* (ejektiivinen)

Ejektiiviset konsonantit lausutaan sulkemalla äänihuulten välinen aukko kokonaan äännettä lausuttaessa. Aspiroiduissa konsonanteissa taas äännettä seuraa pieni henkäys. Ejektiivisillä ja aspiroiduilla konsonanteilla on georgian äännejärjestelmässä tärkeä rooli, ja niiden vaihtaminen toisiinsa voi muuttaa sanojen merkitystä, kuten ფაფა (*papa*, puuro) ja პაპა (*p’ap’a*, isoisä). Äänne ხ (kh, x) on velaarinen (tai uvulaarinen), ja vastaa saksan ach-äännettä. ღ (gh) on sen soinnillinen vastine. Lisäksi georgiassa on myös suomen h-äännettä vastaava harvinainen äänne ჰ (h). Kielessä ei kuitenkaan ole lainkaan f-äännettä, joten se translitteroidaan lainasanoissa georgiaan aspiroiduksi p:ksi (mm. Suomi on georgiaksi ფინეთი, Pineti).

Georgia on tunnettu pitkistä konsonanttiklustereistaan, ja konsonantteja voi olla peräkkäin jopa kuusi tai enemmän (მწვრთნელი *mts’vrtneli* – kouluttaja, *prtškvna* – kuoriminen, გვფრცქვნი *gvprtskvni* – kuorit meidät).

Vokaalit

Georgiassa on viisi vokaalia: ი (i), უ (u), ე (ɛ), ო (ɔ) ja ა (a). Pitkiä ja lyhyitä vokaaleja ei erotella. Georgiassa ei periaatteessa ole lainkaan diftongeja, joten jokainen itsenäinen vokaali muodostaa oman tavunsa. Vokaaleja voi kylläkin olla useita peräkkäin, jolloin ne myös lausutaan erikseen (გააახლა, *gaaakhla* – hän uusi sen).

Kielinäyte

»ყველა ადამიანი იბადება თავისუფალი და თანასწორი თავისი ღირსებითა დაუფლებებით. მათ მინიჭებული აქვთ გონება და სინდისი და ერთმანეთის მიმართუნდა იქცეოდნენ ძმობის სულისკვეთებით.
Q’vela adamiani ibadeba tavisupali da tanasts’ori tavisi ghirsebita dauplebebit. Mat minitš’ebuli akvt goneba da sindisi da ertmanetis mimartunda iktseodnen dzmobis sulisk’vetebit.»

Suomeksi:
»Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.»

(YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 1. artikla) [1]

Lähteet

1. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto (https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=geo)

Aiheesta muualla

- Georgiankielinen Wikipedia (https://ka.wikipedia.org/)
- Armazi.com – kattava georgian kielioppi (http://www.armazi.com/georgian/)

Eteläkaukasialaiset kielet

georgia | lazi | mingreli | svani